

In de jaren zeventig en tachtig zijn geregeld wintertellingen van roofvogels uitgevoerd. Leden van de vogelwerkgroep streken de vleugels uit over de Flevopolders en het gebied tussen Kampen en Muiden. Vorig jaar werd dit gebied voor het eerst sinds vele jaren weer onderzocht. Vogelwerkgroepleden namen nu het poldergebied langs de randmeren vanaf Bunschoten, de Vechtstreek en het Gooi voor hun rekening.

Dick A. Jonkers

Roofvogels tussen A'dam-Rijnkanaal en Bunschoten

In het winterhalfjaar verblijven in ons land een deel van de soorten en aantallen van de hier broedende roofvogels, aangevuld met roofvogels uit Noord-Europa. De nieuwsgierigheid naar de aantallen die hier overwinterden leidde rond de jaarwisseling van 1971/1972 tot het uitvoeren van twee roofvogeltellingen. Hierbij werden de polders rond de randmeren tussen Muiderberg en Elburg (Gld.) en delen van Zuidelijk en Oostelijk Flevoland geteld (Jonkers 1972). Dit initiatief kreeg navolging en gaf de stoot tot de oprichting van de Landelijke Werkgroep Roofvogeltellingen. In de winter van 1980/81 werd daarvoor in Nederland een oppervlakte van 14.000 km² op het voorkomen van roofvogels onderzocht (Jonkers et al. 1981). Ondanks het feit dat de tellingen door het toenmalige SO-VON/COV als B-project werden geadopteerd gingen deze als een nachtkaaars uit. Hier en daar bleven echter vogelwerkgroepen hardnekkig doorgaan. Zo ging de uit onze vogelwerkgroep voortgekomen Natuur-en Vogelwacht Zuidelijk Flevoland in deze polder door en organiseerde jaarlijks een telling. De Vogelwerkgroep Het Gooi e.o. dacht dat de combinatie watervogeltelling/roofvogel-

Sperwer

telling mogelijk zou zijn, maar dat bleek niet het geval te zijn. De laatste integrale roofvogeltelling in het Gooi, Eemland en de Vechtstreek vond in 1985 plaats. Ook hier dus een verwatering. De resultaten van de periode 1972-1985 zijn samengevat in onze avifauna (Jonkers et al. 1987). Samen met de Vogelwacht Utrecht is deze winter (1997) gepoogd de tellingen voor een deel van Nederland weer op poten te zetten. Het resultaat daarvan is dat Zuidelijk en Oostelijk Flevoland, de Noordoostpolder, de polders van Muiden-Elburg, de hele provincie Utrecht, de Vijfheerenlanden en de graslandgebieden rond Culemborg aan een nauwkeurig

onderzoek konden worden onderworpen.

In onderstaande bijdrage worden de resultaten van de tellingen van 1 en 2 februari 1997 in de gebieden tussen Bunschoten en Muiden weergegeven.

Telgebieden

Het hele telgebied bestond uit de open en halfopen landschappen tussen het Amsterdam-Rijnkanaal en de Eem en de gebieden tussen de Eem, Bunschoten en Soest. Dit gebied was onderverdeeld in twaalf telgebieden, die door even zovele telgroepen werden uitgekamd. Voor het eerst werd ook gezocht op de Gooise enen, de 's-Gravelandse landgoederen en de heidevelden. In totaal waren dit 44 telgebieden.

Methode

Iedere telgroep ontving een set formulieren en een kaart van het telgebied. Op de kaart konden de route en de plaatsen waar de roofvogels werden aangetroffen met een nummer worden ingetekend. Het nummer correspondeerde met dat op het telformulier en erachter moest de soort worden ingevuld. Op de route moest, al naar gelang de overzichtelijkheid tenminste om de paar honderd meter gestopt worden om met een verrekijker

het gebied af te zoeken. Er werd speciale aandacht gevraagd voor hekken, palen, solitaire bomen, houtwallen en heggen, bosranden, grote hopen aarde, pollen gras etc. en natuurlijk niet te vergeten: de lucht. Ook werd verzocht om op paniekreacties en vluchtgedrag van vogels te letten, want die konden de aandacht vestigen op jagende roofvogels. Het was verplicht om op het formulier de globale weergegevens, het soort roofvogel en het aantal daarvan in te vullen.

Facultatief waren gegevens als geslacht en leeftijd (als dat te bepalen was), gedrag, de zitplaats en eventuele bijzonderheden. Voor het aangeven van de zitplaats kon worden gekozen uit de grond zonder meer, een pol, een draad, verkeersbord, lantaarnpaal, gebouw, solitaire boom of struik, heg of houtwal en bosrand. Verder konden hoogte van de zitplaats en natuurlijk wetenswaardigheden worden vermeld. Als vervoermiddel werden de fiets en auto aanbevolen.

Weer

Op de teldata - 1 en 2 februari 1997 - was het zicht goed en waaide er een zwakke wind. Dit had het voordeel dat de roofvogels zich goed in het open veld konden ophouden en een soort als de torenvalk zich niet uit de wind langs allerlei randen hoefde op te houden.

Resultaten

In totaal is de aanwezigheid van 241 roofvogels, verdeeld over vijf soorten, vastgesteld. De buizerd was daarvan verreweg de talrijkste; de torenvalk volgde op grote afstand. Van de moeilijk waar te nemen sperwer, waarvan de trefkans altijd klein is, werden toch nog 12 exemplaren gesignaleerd en van de havik vier exemplaren. Ook de blauwe

kiekendief was vertegenwoordigd; hiervan werden ook vier exemplaren gezien. De totalen staan per telgebied aangegeven in tabel 1. Uit de waargenomen aantallen valt af te leiden dat de stand van de veldmuis laag moet zijn geweest. Voor de kerkuil was 1996 een topjaar door de hoge veldmuizenstand (De Jong 1997). De veldmuizenpopulatie maakt een driejarige cyclus door met een + jaar (1996), een daarna instortende stand (1997) en daarna weer een opbouw jaar. Overwinterende roofvogels als buizerd en torenvalk reageren hier op. De tellingen bevestigen dit beeld.

De roofvogels waren vrij regelmatig over de verschillende polders verdeeld aanwezig. Per telgebied waren er wel grote verschillen in aantallen, die veroorzaakt worden door verschillende factoren. Ligging en oppervlakte zijn daarvan twee belangrijke. De landbouwkundige toestand en de daaraan gerelateerde voedselsituatie zijn mede bepalend. Voor de buizerd en torenvalk spelen bovendien zitplaatsen in de vorm van hekken, paaltjes, bomen e.d. een rol. Voor het eerst waren dit jaar telgebieden op de hoge zandgronden van het Gooi opgevoerd. In dit gebied bevinden zich grote open vlaktes als de heidevelden en minder grote open tot halfopen gebieden in de Gooise noordflank en de 's-Gravelandse landgoederen. Uit de telling komt naar voren dat het, zoals overigens al verwacht werd, weinig zin heeft om deze gebieden te onderzoeken. Er bevinden zich niet alleen weinig roofvogels, het is bovendien moeilijk om de wel aanwezige op te sporen. De Gooise noordflank vormt hierop een uitzondering.

Per soort zijn van de volgende facultatief in te vullen gegevens aantekeningen en opmerkingen gemaakt:

Buizerd

Van de 172 waargenomen exemplaren werden er 139 exemplaren zittend gesignaleerd. Met zijn opvallende silhouet valt de buizerd al snel op en hierdoor is hij vrij gemakkelijk in grote open gebieden te ontdekken. Toch was het aantal opgeven over de aard van de zitplaats gering. Solitaire bomen (14) en palen met hieronder ook hekken e.d (41) waren gelijk verdeeld. Op de grond, al dan niet op pollen (33), bosranden (6), struiken (2) en heggen of houtwallen (2) werden veel minder opgegeven. Dit soort gegevens moeten als de weergave van een momentopname worden gezien. Met mooi zonlicht zou het aantal vliegende buizerds veel groter zijn geweest. Het op de grond zitten kan in bepaalde gebieden meer voorkomen dan in andere. De buizerds zijn dan op zoek naar mollen en in min of meer in besloten landschap of de luwte liggende graslandjes ook naar regenwormen. In de Horstermeer verjoeg een buizerd een sperwer en op het ijs van het Eemmeer zat een exemplaar rond te kijken of daar wat van zijn gading te vinden was.

Torenvalk

Iets meer dan de helft (27) van de 49 aangetroffen torenvalken bevond zich in een zittende positie. Dertien daarvan zaten op palen, twee in solitaire bomen of struiken en twee in een bosrand. Deze verhouding stemt wel aardig overeen met de werkelijkheid. Torenvalken vallen vooral op als zij aan het jagen zijn en daarbij staan te bidden. Op (hek)palen valt een torenvalk ondanks zijn geringe postuur

meteen op. Een exemplaar in een boom struik of houtwal, valt als het niet in een top zit veel moeilijker te ontdekken. Van de 24 waarnemingen van exemplaren waarbij het geslacht werd opgegeven waren er 14 mannetjes en tien vrouwtjes.

Havik

De vier waargenomen haviken werden alle vliegend gezien. Dit zijn gelukstreffers geweest. Hoewel de havik door de toegenomen stand ook steeds meer in open gebieden wordt gezien, moet de waarnemer maar net op het moment aanwezig zijn dat deze snel vliegende roofvogel zijn pad kruist. Van één exemplaar werd opgegeven dat het een vrouwtje was.

Sperwer

Alle sperwers zijn vliegend gezien. Ook voor deze soort geldt dat de trefkans klein is. Van de twaalf waargenomen sperwers werden er vier als vrouwtje en hetzelfde aantal als mannetje opgegeven.

Blauwe kiekendief

Als er kiekendieven in een telgebied voorkomen moet het al heel gek gaan als deze niet worden opgemerkt. Met zijn schommelende vrij trage vlucht valt deze soort onmiddellijk op. Opvallend bij deze telling is dat er drie mannetjes en slechts één vrouwtje werden opgegeven. Meestal hebben de vrouwtjes de overhand.

Van de hoogte van de zitplaatsen werd door niemand opgave

verstrekt en dat gold ook voor de leeftijd van de waargenomen roofvogels.

Medewerkers

Het onderzoeken van een gebied met een dergelijke omvang is geen sinecure. Dank daarom aan de volgende personen die de tellingen hebben uitgevoerd: A. Broeckman, M. Doornveld, A. Driessen, N. Dwars, M. de Graaf, J. Harmes, D.A. Jonkers, N. Klippel, R.A. Kole, F. Leurs, T. Leurs, C. Pel, R. van Poelgeest, J. Terlouw, A. Vermeule & H. Weenen.

Literatuur

Jong., J. de 1997. 1996 Topjaar voor de kerkuil. *Vogelnieuws* 10(3): 2-3.
Jonkers, D.A. 1972. Roofvogels langs de randmeren. *De Korhaan* 6(1): 18-19.
Jonkers, D.A., J. van Leeuwen, G. Muskens, J. Thissen & D. Visser 1981. Stootvogeltellingen in Nederland in de winter van 1980/81. *Het Vogeljaar* 29(6): 311-318.
Jonkers, D.A., R.A. Kole & J. Taapken 1987. Vogels tussen Vecht en Eem. *Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken*, Hilversum: 93-98.

Tabel 1 Soorten en aantallen roofvogels per telgebied.

Naam telgebied	Buizerd	Torenvalk	Havik	Sperwer	Blauwe kiekendief
Noorderpolder	0	0	0	0	0
Noordpolder beoosten Muiden	6	1	0	0	0
Binnendijksche, Overscheensche, Berger en Meentpolder	2	1	0	0	0
Naardermeent	3	0	0	0	0
Bloemendalerpolder	5	1	0	0	0
Gemeenschapspolder	0	0	0	0	0
Nieuwe Keverdijksche Polder	10	0	0	0	0
Aetsveldsche Polder	7	1	0	0	0
Hilversumsche Meent	12	1	0	2	0
Keverdijksche Polder (beneden de spoorlijn)	7	1	0	1	0
Keverdijksche en Overscheensche Polder	7	2	1	1	0
Heintjesrak- en Broeker- polder	2	1	0	0	0
Horn en Kuyerpolder	0	3	0	0	0
Hollands Ankeveensche Polder en omgeving	4	1	0	1	0
Horstermeer	7	1	0	1	0
Hoekerpolder en Polder Garsten	13	2	0	1	1
Dorssewaard	0	0	0	2	0
Meerutterdijksche Polder	1	0	0	0	0
Egelshoek + Nieuw-Loosdrecht e.o.	6	0	0	1	0
Breukelerveen e.o.	6	1	0	0	0
Gooise noordflank + engen	3	1	1	0	0
Tafelberg, en Blaricummerheide	0	0	0	0	0
Bussummer-,Wester-,en Zuiderheide	0	0	0	0	0
Hoorneboegsche Heide e.o.	1	0	1	0	0
4* Kwadrant en Oostermeent (De Kampen)	9	4	0	1	0
Noordpolder te Veen	0	0	0	0	0
Zuidpolder te Veen	2	1	0	0	0
Noordpolder te Veld + Maatpolder	20	7	0	0	0
Zuidpolder te Veld	16	2	0	0	0
Maatpolder Eemdijk	0	2	0	0	0
Bikkerspolder	15	11	1	1	1
Polder De Haar	5	1	0	0	0
Polder Zeldert	3	3	0	0	2
Totaal	172	49	4	12	4